

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Fenomén inkvizice ve vrcholně a pozdně středověké
Evropě (13.–15. století)**

Vojtěch Rodina

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Historické vědy

Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Fenomén inkvizice ve vrcholně a pozdně středověké
Evropě (13.–15. století)**

Vojtěch Rodina

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Lhoták, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Janovi Lhotákovi, Ph.D., za jeho srdečnou pomoc a obzvláště cenné rady, které mi poskytl při jejím zpracování.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2022

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Fenomén inkvizice	3
3 Středověká inkvizice.....	5
3.1 Vznik první inkviziční vlny	5
3.2 IV. lateránský koncil a následný vývoj vzniku středověké inkvizice	6
3.3 Postup středověké inkvizice – výslech, obžaloba a vyšetřování.....	7
3.4 Mučení a tresty	9
3.5 Inkvizitor – muž mnoha tváří.....	10
4 Proces s rytíři z Templu	13
4.1 Řád templářů	13
4.2 Pronásledování templářů.....	14
5 Španělská inkvizice.....	17
5.1 Počátek španělské inkvizice	17
5.2 Židé a antisemitismus.....	18
5.3 Inkviziční soudy ve Španělsku.....	19
5.4 Struktura španělské inkvizice.....	21
5.5 Rozsudky a tresty	23
5.6 Edikt víry neboli „autodafé“	24
6 Komparativní část – podobnosti a rozdílnosti papežské a světské inkvizice	26
7 Závěr	29
Seznam použité literatury	31
Resumé.....	33

1 Úvod

Námět mé bakalářské práce je spjat s fenoménem inkvizičních procesů mezi 13. až 15. stoletím, jedná se tedy o období vrcholného až pozdního středověku, přičemž postihuje také počátky španělské inkvizice v raném novověku. Toto období, které je nastíněno v mé bakalářské práci, je možné zařadit mezi nejtemnější stránky našich dějin, protože mechanismus započatý právě ve vrcholném středověku a zasahující až do moderní doby, je do jisté míry natolik fascinující a strhující, jako dějiny lidstva samotného. Inkviziční počátky poměrně dosti souvisejí s druhou inkviziční vlnou, avšak je možné vysledovat i naprosto odlišné rysy, které byly buď zdokonaleny, nebo se nově staly součástí inkviziční mašinérie.

Text je členěn do pěti kapitol společně se souvisejícími podkapitolami. První kapitola se věnuje sémantické stránce fenoménu inkvizice a snaží se popsat původ tohoto pojmu jako takového a zároveň tento jev ukotvit v právní rovině. Následující kapitola líčí zrod a počátky středověké, konkrétně tedy papežské – pontifikální, inkvizice, společně také s nastíněnou problematikou a důležitými body, které toto období charakterizují. Pro přiblížení a vyličení postupu papežské inkvizice poslouží třetí kapitola, která pojednává o zřejmě nejznámějším procesu první inkviziční vlny – o procesu s templáři. Předposlední, tedy čtvrtá kapitola, přibližuje pohled na počátky druhé inkviziční vlny na Pyrenejském poloostrově a zároveň nastiňuje, popisuje a vysvětluje její mechanismus. Dále se snaží postihnout její základní znaky, popsat problematiku této vlny, zmínit základní rysy a charakterizovat tuto dobu v kontextu inkvizičních dějin a procesů. Na závěr této práce je přidána analyticko-komparativní část, ve které jsou shrnuty a porovnávány nejdůležitější rysy a charakteristiky obou inkvizičních období.

Práce si klade za cíl postihnout základní charakteristiku obou inkvizičních vln a následně tyto charakteristiky vzájemně komparovat, najít rozdíly, popřípadě podobnosti.

K problematice fenoménu inkvizice a obou inkvizičních vln bylo sepsáno nepřehledné množství literatury, především tedy v cizojazyčné podobě, se kterou lze pracovat. Z tuzemských publikovaných prací jsem čerpal informace především z knihy autorů Miroslava Hrocha a Anny Skýbové *Králové, kacíři, inkvizitoři*, která zároveň stála u zrodu myšlenky toho, čemu se ve své práci budu věnovat. Jedná se o středně rozsáhlé dílo, které čtenáře uvede do základní problematiky hereze a inkvizičních

procesů. Zároveň povrchně nastíní problematiku tohoto fenoménu, avšak v některých pasážích ji zcela dostatečně popíše, a poskytne prvotní informace, které je následně zapotřebí doložit a ověřit další odbornou literaturou, protože kniha nepatří k nejnovějším titulům psaných k této problematice. Dále je důležité zmínit poměrně útlou a velice dobře čtivou knihu od Jiřího Chalupy *Inkvizice* s podtitulem *Stručné dějiny hanebnosti*, která byť se řadí mezi populárně-naučnou literaturu a zkušený badatel se tak nemůže přímo opřít o její myšlenky, poskytne další doplňující informace, které jsem důležité pro pochopení kompletní problematiky, jak počátků inkvizičních procesů, tak i následné druhé inkviziční vlny. Přestože se jedná o starší literaturu, ze které bylo zapotřebí čerpat pro doplnění informací, svou poučnou hodnotu má i titul od Iosifa Romualdoviče Griguleviče, nesoucí název *Inkvizice* a poněkud filozoficky pojaté stejnojmenné dílo od Grzegorze Ryše. Co se týče současné literatury opíral jsem se především o pasáže Jamese Buchanana Givena v jeho díle *Inkvizice a středověká společnost: moc kázeň a odpor v Languedocu*. Důležité informace o kacířském fenoménu jsem čerpal z knihy *Středověká hereze* od Malcolma Lamberta. Je zcela nezbytné zmínit také další tituly, které dopomohly k pochopení a k doplnění nepostradatelných informací: J. Blaschke dílem *Záhadný středověk: Tajné dějiny klášterů, konventů, řeholních a vojenských řádů*, I. Briann dílem *Dějiny mučení*, A. Brenonová dílem *Kataři: Život a smrt jedné křesťanské církve*, S. Hodge dílem *Tajemství templářských rytířů: Tajné dějiny nejmocnějšího řádu světa*, M. Hopkins dílem *Řád templářů: Historické souvislosti a mystické vazby* a další. Dále je zapotřebí představit cizojazyčně psanou literaturu, která vzhledem ke svému rozsahu a podrobně vyličeným podrobnostem, byla ke kompletaci díla zcela klíčová: A. Woog dílem *Life during the Spanish Inquisition*, H. Kamen dílem *The Spanish Inquisition*. Na závěr je nutné podotknout, že vysvětlující informace k základním heslům použitých v práci doplnily encyklopedie od J. Le Goffa a J. Schmitta *Encyklopedie středověku*, od R. Guiley *Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví* a *Encyklopedie českých právních dějin* od Karla Schelleho a Jaromíra Tauchena.

2 Fenomén inkvizice

Fenomén inkvizice je vnímán jako soubor právních institucí římskokatolické církve a některých států, jejichž vzájemným cílem byl boj proti heretické činnosti a zároveň potlačení závažnějších odchylek od základních dogmat římskokatolické církve. Vzhledem k teritoriálnímu rozsahu této instituce se nejednalo pouze o instituci celoevropskou, nýbrž i světovou.¹

Na základě stále více se rozšiřujících oblastí vyznačujících se heretickou činností si středověká církev byla nucena vytvořit vlastní represivní aparát proti kacířskému tažení. Je důležité zmínit, že pojem inkvizice si mnozí spojují s institucí, či zařízením, jako tomu bylo v raném novověku v případě španělské inkvizice, potažmo římské inkvizice. V inkvizičních počátcích tomu ovšem bylo jinak. Jednalo se o takzvané *oficium inquisitionis*, které své označení získalo na základě procedury *ex officio* neboli z úřední povinnosti a *per inquisitionem* čili vyšetřováním.² Jak uvádí Gillian Rosemary Evans ve své knize *Stručné dějiny kacířství: Hlavní vyšetřovací technikou inkvizice bylo ptát se vyslýchaných kacířů, zda znají jiné kacíře. Byli vyslýcháni, koho znají; kde se tito zdržují a zda se s nimi stýkali.*³ Z tohoto pohledu je možné nahlížet na inkvizitory jako na jakési „vyšetřovatele“, kteří pátrali po činnostech odporujících tehdejšímu církevnímu učení a snažili se jej potírat.⁴

Ve smyslu inkvizičního procesu se jednalo o zcela nový postup, kterým se bojovalo proti kacířství. Doposud se využívalo akuzačního procesu, kdy bylo třeba vyhodnotit argumenty žaloby i obhajoby, zatímco inkviziční proces jednal v duchu vyšetřování a pátrání po kacířské činnosti, což z vyšetřovatele – inkvizitora – činilo zároveň soudce, přičemž k zahájení soudního řízení stačilo pouhé opakující se udání (*clamosa insinuatio*) anebo obecná zvěst (*fama publica*). Ovšem sám inkvizitor povětšinou aktivně vyhledával a potíral jakýkoli náznak hereze.⁵

Naproti tomu v dobách a počátcích druhé inkviziční vlny od konce 15. století až do 19. století je pojem inkvizice spojován s konkrétní institucí. Ve Španělsku se jedná o

¹ SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír, ed. *Encyklopedie českých právních dějin*, Plzeň 2015, s. 814.

² LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT, *Encyklopedie středověku*, Praha 2008, s. 75.

³ EVANS, R. Gillian, *Stručné dějiny kacířství*, Praha 2006, s. 125.

⁴ SUCHÁNEK, Drahomír, DRŠKA, Václav, *Církevní dějiny*, Praha 2013, s. 288.

⁵ Tamtéž.

aparát, který byl součástí španělské exekutivy. Řeč je o *Consejo de la Suprema y General Inquisición* neboli Radě nejvyšší a generální inkvizice, založené v roce 1488 Isabelou Kastilskou a Ferdinandem Aragonským.⁶ Zřízení této instituce, jež byla kompletně podřízena světské moci, položilo základy pro vnímání pojmu inkvizice tak, jak si ji mnozí badatelé vybaví v dnešní době, ačkoli v samotných počátcích šlo o „pouhý“ způsob, jakým se církevní představitelé snažili vypořádat s kacíři a jejich heretickou činností.

⁶ CHALUPA, Jiří, *Inkvizice: Stručné dějiny hanebnosti*, Praha 2007, s. 53–63.

3 Středověká inkvizice

3.1 Vznik první inkviziční vlny

V průběhu 12. století se kacířství značně rozšířilo, především ve střední Evropě, a stalo se tak rozsáhlým problémem, se kterým se musela církev vypořádat. Kanonické právo na nastalou situaci nebylo připraveno a nedokázalo přesně určit jak zacházet s kacíři. Chyběly také odpovídající instituce a nástroje k jejich vyhledávání, stíhání a trestání, protože sama církev vlastně ani nevěděla, v co kacíři věří, popřípadě jaké jsou jejich zvyky a tradice.⁷

Zabývat se ohnisky kacířských hnutí bylo povinností místních biskupů, kteří boj s kacíři brali na lehkou váhu. Malcolm Lambert se o tehdejší duchovenstvu vyjadřuje zcela jasně: „*Klérus na jihu Francie postrádal vůli, schopnosti a prostředky, aby postavil do cesty heretických kazatelů účinné prostředky*“⁸ Obvyklý způsob, jakým se biskupové vypořádávali s heretiky, byl takový, že je vyobcovali z církve, potažmo vyhnali z diecéze. Ovšem vyskytovali se i případy, kdy byli obvinění vězněni, či dokonce lynčováni davem.⁹

Zlom nastal v roce 1177, kdy došlo po předchozích vyjednáváních k usmíření mezi světským panovníkem Friedrichem I. Barbarossou a papežem Alexandrem III. Ovšem ke zlepšení vztahů mezi mocí světskou a církevní došlo až po papežově smrti. Nástupce Alexandra III., papež Lucius III., se roku 1184 setkal s Friedrichem v italské Veroně. Výsledkem byl dekret o vymýcení různých kacířských učení – *Ab abolendam diversarum haeresum pravitatem*, jenž někteří považují za „základní pilíř“ papežské inkvizice.¹⁰

Na činnosti spojené s inkvizicí navázal i papež Inocenc III., když ve svém spisu z roku 1199 *Vergentis in senium* přednesl dvě inovace – připodobnil kacířství ke zradě královského majestátu a na konfiskovaný majetek neměli právo ani dědicové obžalovaného¹¹, přičemž císař Friedrich II. toto zpřísnění převtělil do říšského práva,

⁷ GIVEN, B. James, *Inkvizice a středověká společnost: Moc kázeň a odpor v Languedocu*, Neratovice 2008, s. 28–29.

⁸ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, Praha 2000, s. 124.

⁹ GIVEN, s. 29.

¹⁰ RYŠ, Grzegorz, *Inkvizice*, Praha 2004, s. 53–54.

¹¹ SUCHÁNEK, DRŠKA, s. 289.

nejvyšším trestem pro tyto heretiky mělo být upálení na hranici. Následně v průběhu 13. století došlo ke zdokonalení normy boje proti kacířům, přičemž na konci století měla církev k dispozici takřka jasnou strukturu a rozvinutou soustavu práva řešícího problém hereze.¹² V souvislosti je zapotřebí také zmínit IV. lateránský koncil, který zahájil papež Inocenc III. 11. listopadu 1215. Zasedání, které dosud v církevních kruzích nemělo obdoby, výrazně ovlivnilo na staletí postavení církve a výrazně zasáhlo do vztahu mezi mocí církevní a světskou. Velká usnesení IV. lateránského koncilu se stala platnou součástí církevního zákonodárství.¹³

3.2 IV. lateránský koncil a následný vývoj vzniku středověké inkvizice

Jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole, roku 1215 došlo ke zlomovému okamžiku v boji proti kacířům. Lateránské zasedání, které se uskutečnilo na počátku 13. století, v církevních dějinách dosud nemělo obdoby, co se počtu zúčastněných osob týče. Dle slov Iosifa Romualdoviče Griguleviče ve svém díle *Dějiny inkvizice* šlo o zasedání nevídaných rozměrů, kterého se účastnilo na 71 metropolitů, 412 biskupů, více než 800 opatů a převorů a vysoký počet zmocněnců nepřítomných prelátů.¹⁴

Koncil měl za úkol projednat následující otázky: znovuzískání Svaté země, církevní reformu, nepřístojnosti duchovenstva a jak proti nim bojovat, a především vymýcení kacířství a smíření věřících s církví.¹⁵ Koncil přijal důležitá rozhodnutí pro boj s kacířstvím, která zavazovala církevní i světskou moc neustále kacíře pronásledovat, a která zároveň posloužila jako právní zdůvodnění vzniku středověké inkvizice. Z tohoto důvodu je zapotřebí zmínit několik slov z článku *De hereticis*: „*Vyobcováváme z církve a dáváme do klatby každé kacířství vystupující proti svaté víře, pravověrné a katolické (...) Odsuzujeme všechny kacíře, necht' patří k jakékoli sektě (...) Všichni odsouzení kacíři musí být odevzdáni světské moci nebo jejím představitelům k náležitému potrestání. Církevní osoby budou předběžně zbaveny hodnosti. Majetek odsouzených světských osob bude zkonfiskován, majetek církevních osob propadne ve prospěch církve, od níž dostávaly zaopatření. Ti, kdo jsou podezřelí z kacířství (...) budou dáni do klatby. (...) V případě, že světský vládce (...) neprojeví patřičnou snahu o*

¹² GIVEN, s. 29–30.

¹³ HROCH, Miroslav, SKÝBOVÁ, Anna, *Králové, kacíři, inkvizitoři*, Praha 1987, s. 25.

¹⁴ GRIGULEVIČ, R. Iosif, *Dějiny inkvizice*, Praha 1982, s. 74.

¹⁵ Tamtéž.

*očištění svých panství od této kacířské nákazy, bude metropolitou nebo jako zástupcem vyobcován z církve. (...) Pokud jde o ty, kdo neuposlechnou příkazů církve a budou udržovat spojení s kacíři, budou vyobcování (...) dokud se nenapraví.*¹⁶

Primárním cílem středověké církve v rámci boje proti herezi bylo vytvořit instituci, tedy papežskou inkvizici, jejímž úkolem bylo odhalovat, stíhat a trestat kacíře a jejich následovníky. Tento nelehký úkol svěřil papež Řehoř IX. žebravým řádům, konkrétně tedy dominikánům a františkánům. V dubnu roku 1233 došlo ke jmenování prvních inkvizitorů v Languedocu, které pověřil sám Řehoř IX. ve své bule *Ille humani generi* z 8. února 1232, a díky čemuž mohla následně vzniknout papežská inkvizice.¹⁷ Tato nově vzniklá instituce se nazývala *Inquisito hereticae pravitatis*: řízení zkoumání kacířské zvrhlosti. Ovšem nejednalo se o instituci, jak je možné si představit v dnešní době. Šlo pouze o jakési právní kroky vedené právě proti kacířům a herezi obecně. Vedle funkce policejní měli nově pověřené kočovné tribunály také úlohu poučovat o správné církevní nauce a o jediné správné církvi.¹⁸

3.3 Postup středověké inkvizice – výslech, obžaloba a vyšetřování

Doposud byl soudní proces zahajován na základě obžaloby viníka, tedy *per accusationem*. Tedy že soudní proces mohl být zahájen pouze v případě obžaloby viníka a že žalobce musí viníkovi prokázat jeho vinu. Se změnou přišel Inocenc III., jenž dokázal zužitkovat i v církvi užívané zásady, kdy obžalovaný mohl být potrestán *per denuntiationem*, tedy na základě udání. Rozdíl byl v tom, že biskupové do počátku 13. století viníkovi, který byl obviněn, udělili pouze pokání, aniž by započal soudní proces. Na druhé straně Inocenc III. soudní jednání na základě denunciace změnil, a proto udání viníka mohlo vést k zahájení obvyklého procesu v souvislosti podání obžaloby.¹⁹

Od roku 1215, tedy od IV. lateránského koncilu, mohla církev vést soudní spory ze tří následujících podnětů: *per accusationem* – na základě obžaloby viníka, dále na základě udání viníka, *per denuntiationem* a v poslední řadě na základě vyhledání viníka neboli *per inquisitionem*. Nově vzniklé inkviziční soudy se zcela lišily od dosavadní

¹⁶ GRIGULEVIČ, s. 75–76.

¹⁷ GIVEN, s. 30–31.

¹⁸ BRENOVÁ, Anne, *Kataři: Život a smrt jedné křesťanské církve*, Brno 2001, s. 143.

¹⁹ HROCH, SKÝBOVÁ, s. 34.

trestní praxe. Od této doby měli soudci daleko rozsáhlejší pravomoci. Nejen, že soudce přijímal udání, nýbrž sám viníky vyhledával, obžalovával i soudil. Zkrátka osoba, jež byla zatížena soudními povinnostmi, po obviněných sama pátrala, sama je usvědčovala a sama je také odsuzovala. Soudci prosazovali úplný opak toho, co v nynější dobách zastává moderní jurisdikce, a sice presumpci viny, nikoli nevinu. Proto také bylo na samotném viníkovi, aby prokázal svou nevinu, což bylo v mnohých případech téměř nemožné, protože jej soudila a obžalovávala tatáž osoba.²⁰

Na počátku 13. století činilo inkvizitorům daleko menší potíže vypátrat a potříti jakýkoli náznak kacířství, protože kataři, valdenští a jiní otevřeně vystupovali a kázali proti oficiální církvi. Avšak po křížáckých taženích na jih Francie se tyto skupiny byly nuceny stáhnout do ústraní, což následně inkvizitorům ztížilo jejich konání. Ovšem netrvalo dlouho a učení inkvizitoři si i tak našli způsob, jakým tyto učence vystopovat a usvědčit. K tomu, aby s někým církev začala soudní proces, musely existovat důkazy, v tomto případě obvinění za kacířství.²¹

Způsob, jakým inkvizitoři při náznaku heretické činnosti postupovali, byl následující: v případě jakéhokoli podezření, byl na místo vyslán inkvizitor, ten o svém příjezdu informoval biskupa v místní oblasti, který měl za úkol pro něj vystrojit slavnostní uvítání, připravit mu ubytování a zvolit obsluhující personál. Dále bylo zvykem, že se na popud inkvizitora konala slavnostní mše, jež se museli zúčastnit všichni farníci. Během této mše inkvizitor vykonal kázání, ve kterém obyvatelům objasnil důvod jeho příjezdu a zároveň je požádal o podání zprávy o sebemenším náznaku kacířství. Trest vyobcování hrozil tomu, kdo tuto skutečnost utajil, přičemž za nemalý poplatek mohl být proviněný zproštěn viny.²²

Inkvizitor v průběhu svého kázání občanům popsal charakteristické rysy kacířské činnosti a vyzval je, aby vyslovili jakékoli podezření. Dopomoci jim k tomu měla skutečnost, že k udání mohlo dojít i anonymně, což mělo svůj význam, neboť udavači hrozila od příbuzných nebo přátel oběti obvykle smrt. Udavači byli rozděleni do dvou odlišných skupin. Na ty, kdo měli konkrétní důkaz o kacířské činnosti a na ty, kdo uváděli pouze podezřelé z kacířství. Rozdíl mezi těmito dvěma skupinami byl

²⁰ HROCH, SKÝBOVÁ, s. 35.

²¹ GRIGULEVIČ, s. 96.

²² Tamtéž, s. 96.

v tom, že té první při krivém obvinění hrozil trest smrti, kdežto druhé skupině nikoli, protože pouze předkládali svá podezření a nehodnotili je. Inkvizitor společně s výzvou, aby mu občané nahlašovali heretické prohřešky, vyhlásil takzvanou „lhůtu milosrdenství“ po dobu 15–30 dnů, během které se mohl kdokoli dostavit před inkvizici, zříct se kacířských činů a nahlásit další pachatele a přívržence.²³

3.4 Mučení a tresty

Pokud inkvizitoři sami rozhodli, že kacíře není možné přesvědčit slovy, či hrozbami, přikročili k použití násilí a mučení v domněnce, že fyzická bolest na vědomí člověka působí daleko efektivněji než bolest psychická. Fyzické tresty a mučení se používaly již daleko před zřízením soudních tribunálů, avšak k uzákonění došlo až v roce 1252, kdy jej posvětil papež Inocenc IV. ve své bule *Ad extirpanda*.²⁴ Dále také papež rozhodl, jak zacházet s konfiskovaným majetkem obžalovaného. A to tak, že jedna třetina připadla obci, ve které obžalovaný žil, druhá třetina připadla samotnému inkvizitorovi, jenž vyšetřoval konkrétní případ a třetí jejich nadřízeným nebo biskupovi, což mělo za následek vyšší aktivitu inkvizitorů.²⁵

Přestože se v některých procesech nehovořilo o mučení, neznamenalo to, že k němu nedošlo. Tuto skutečnost je možné vysvětlit tím, že výpověď, která byla doznána na mučidlech, byla následně shledána za neplatnou. A to z toho důvodu, že jí obviněný dobrovolně nepotvrdil do 24 hodin od použití mučení. Proto také byly často tyto výpovědi zničeny.²⁶

Zároveň byli inkvizitoři povinni „ctít“ pravidlo, že během mučení nesměla být prolita krev, a to z čistě pragmatických důvodů. Pokud by se totiž stalo, že by obviněný jakkoli prokázal svou nevinu, a zbavil se jakékoli obžaloby a byl tak propuštěn na svobodu, jeho četná zranění by ve společnosti vyvolávala mnohé nežádoucí otázky na postup inkvizitorů. Nutno ovšem podotknout, že k propuštění docházelo opravdu jen velmi zřídka, protože by tím církve prokázala svou omylnost a neoprávněné zadržení podezřelé osoby. Další skutečností se nabízí, že sám Ježíš při svém ukřižování prolil

²³ GRIGULEVIČ, s. 97–98.

²⁴ RENDINA, Claudio, *Příběhy papežů: Dějiny a tajemství: Životopisy 265 římských papežů*, Praha 2005, s. 350; SUCHÁNEK, DRŠKA, s. 290.

²⁵ SCHELLE, TAUCHEN, s. 816.

²⁶ GRIGULEVIČ, s. 106.

svou krev, a tudíž kacíři nejsou oprávněni k tomu, aby se mu tímto způsobem přiblížili.²⁷ Citace z knihy Briana Innese *Dějiny mučení*, jež si autor vypůjčil z díla *Directorium Inquisitorum*, napsaného papežským inkvizitorem v Aragonu Nicolasem Eymericem, hovoří o tom, že mučení, popřípadě upálení na hranici, by mělo být až tou nejzazší volbou při získávání doznání odsouzeného: „Člověk se nesmí uchýlovat k výsledku dříve, než vyčerpá všechny ostatní způsoby zjišťování pravdy. Slušné zacházení, inteligence, nabádání osob s dobrými úmysly, a dokonce hojné meditace a nepohodlí vězení často postačí k tomu, aby se obvinění přiznali.“²⁸

Samotné mučení bylo možné použít za předpokladu, že obviněné osoby často měnily své odpovědi anebo byla-li osoba shledána vinou z praktikování hereze, či jen existoval, byť jen jediný, důkaz o tom, že došlo k heretické činnosti. Inkvizice rozlišovala, zdali byl obžalovaný souzen z kacířství či z čarodějnictví. V prvním případě mohl odsouzený „vyváznout“ s mírnějším trestem v podobě konfiskace majetku či vyobcováním z církve. Při obvinění z čarodějnictví byl nad provinilcem vyneseno, až na velmi vzácné výjimky, rozsudek v podobě trestu smrti upálením na hranici. Popravy čarodějnic a kacířů se uskutečňovaly na veřejných místech s velkým množstvím přihlížejících. Samotný proces měla za úkol vykonat světská moc, která byla na místě reprezentována příslušným purkmistrem, rychtářem a mistrem popravčím.²⁹

3.5 Inkvizitor – muž mnoha tváří

Nejvhodnější volbou pro vykonávání funkce inkvizitora – *Inquisitores hereticae pravitatis* (inkvizitoři neřesti hereze)³⁰ byli již výše zmínění dominikáni a františkáni. A to z toho důvodu, že byli velmi vzdělaní, zcela podléhali moci papežského stolce a neměli žádné vazby na společnost v místech, kam byli vysláni. Byli známí především jako kazatelé a zpovědníci. Papež od inkvizitorů vyžadoval, aby byli schopni vykonávat zejména dvě důležité úlohy. A to především funkci soudce, ale také zároveň kazatele pro lid. O tom se ostatně zmiňuje i Grzegorz Rys: „*Inkvizitoři měli být současně soudci*

²⁷ CHALUPA, s. 101; NIELSEN, A. Donald, *Rationalization in Medieval Europe: The Inquisition and Sociocultural Change*. In: *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 2, 1988, 2, s. 217–241.

²⁸ INNES, Brian, *Dějiny mučení*, Praha 1999, s. 40–41.

²⁹ GUILLEY, Rosemary, *Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví*, Praha 1997, s. 103.

³⁰ LE GOFF, SCHMITT, s. 75.

*i duchovní pastýř.*³¹ Je důležité podotknout, že inkvizitor 13. století se stále snažil obrátit hříšníka na správnou a pravou víru a zachránit tak jeho duši.³²

Přestože nejvhodnější volbou pro zastávání funkce inkvizitora se jeví především dominikáni a františkáni, existují výjimky, kdy došlo ke zvolení příslušníka z jiných řeholních řádů, laiků, či dokonce z řad někdejších heretiků. Příkladem poslední možnosti budiž dominikán Robert le Bourges, bývalý katar, kterého papež v roce 1235 jmenoval do funkce generálního inkvizitora Francie. Pro své neobvykle brutální praktiky byl nakonec papežem následně suspendován a zbytek svého života byl nucen strávit ve vězení. V tomto případě se jednalo pouze o výjimku, protože inkvizitoři byli v podstatě bezúhonní a k takto drastickým trestům proti nim se papež ubíral jen v těch nejkrajnějších případech. O něco častějším jevem se stalo, že příbuzní obžalovaného převzali otěže spravedlnosti. Bylo tomu například v roce 1227, kdy došlo k zavraždění německého inkvizitora Konrada z Marburgu či následně o necelých 30 let později, konkrétně tedy v roce 1252, kdy byl úmyslně zabit Petr z Verony, později prohlášený jako patron inkvizice.³³

V průběhu let došlo k ustálení podmínek na post inkvizitora. Jednalo se například o dolní věkovou hranici, kterou ustanovil papež Kliment V. Ovšem nebylo výjimkou, že se vyskytovali i mladší této hranici. Grigulevič tyto jedince popisuje jako energické, úskočné, kruté, nemilosrdné a ctižádostivé fanatiky a kariéristy, kteří dychtili po pozemských statečích.³⁴

Inkvizitoři měli takřka neomezené pravomoci. Jediný, kdo mohl zasahovat do jejich činnosti, byl papež. Dokonce v roce 1245 Inocenc IV. poskytuje inkvizitorům možnost odpouštět si navzájem a zároveň i jejich podřízeným prohřešky, které jsou spojené s inkviziční činností. Přestože se jednalo o post (inkvizitor) velice lukrativní, jak z pohledu moci rozhodovat nad osudem občanů, ale tak z pohledu vysokých hmotných i finančních zisků a privilegií, byla tato pozice v porovnání s úřadem biskupa docela omezená. Biskupský úřad totiž byl doživotní a jednalo se tak o pohodlnou práci s řadou privilegií, byť tedy v porovnání s funkcí inkvizitora téměř zanedbatelnými.

³¹ RYŠ, s. 65.

³² SUCHÁNEK, DRŠKA, s. 289.

³³ CHALUPA, s. 34; GRIGULEVIČ, s. 91–92.

³⁴ GRIGULEVIČ, s. 91.

Inkvizitoři se střídali společně s papeži, kteří byli voleni ve vysokém věku, a tak se na Svaté stoličce dlouho neudrželi. Nadto se jednalo o post velice nebezpečný, jelikož v počátečním období inkvizice často docházelo k útokům na jejich osobu. Není proto k údivu, že inkvizitoři usilovali ke konci svého úřadování o post biskupa.³⁵

³⁵ GRIGULEVIČ, s. 92–94.

4 Proces s rytíři z Templu

4.1 Řád templářů

Vznik řádu templářů se datuje k roku 1118. Marilyn Hopkins ve své knize *Řád templářů* dodává, že ke vzniku řádu mohlo dojít dokonce o několik let dříve. Ze záznamů o jednotlivých zakládajících členech vychází najevo, že všichni byli buď pokrevně, nebo sňatkem spřízněni s Hugem I., hrabětem z Champagne ve Francii. Podle zmínky biskupa z Chartres z roku 1114, který předkládá informace o „la milice du Christ“ (rytířích Krista), je možné soudit, že k založení řádu došlo o několik let dříve. Poznatky mnicha z opatství Saint Bertin v severozápadní Francii z let 1135–1137 naznačují, že první templáři byli rytíři, kteří se rozhodli zůstat ve Svaté zemi po I. křížové výpravě.³⁶ Jednalo se především o devět zakládajících členů, z nichž jeden je dodnes neznámý.³⁷

Tento rytířský řád byl vytvořen za účelem kontroly a střežení poutní cesty do Svaté země. Název řádu – templáři – latinsky *Milites Templarii* či *Fratres Templi* odvozovali od svého sídla nedaleko Šalamounova chrámu v Jeruzalémě.³⁸

Pád Akkonu roku 1291 předzvěstoval definitivní konec křížácké či jakékoli křesťanské moci ve Svaté zemi. Podle některých byla na vině církev, která zapříčinila porážku u Akkonu, načež se papež Mikuláš IV. v horlivé snaze očistit jméno církve, snažil vinu svěřit na nevraživost mezi špitálníky³⁹ a templáři, důsledkem čehož přišel s návrhem sloučit oba řády dohromady, což se mu ovšem nepodařilo, protože roku 1292 záhy umírá, a tak se na původní plány zapomnělo.⁴⁰

Po neúspěšných vojenských taženích se počet templářů v Evropě značně rozrostl, a ačkoli templáři zprvu nevlastnili žádné hrady, jejich počet pomalu narůstal, a to díky darům od nejrůznějších panovníků v podobě pevností a pozemků. Postupem času řád nabyt takové moci, že se jejich velmistr považoval za rovného kterémukoli králi. Templáři se následně začali věnovat také bankovníctví a půjčování peněz (i

³⁶ HOPKINS, Marilyn, *Řád templářů: Historické souvislosti a mystické vazby*, Praha 2007, s. 6, 19.

³⁷ Hugues de Payen, Godefroy de St. Omer, Payen de Montdidier, André de Montbard, Archimbaud de St. Amand, Geoffroy Bisol Rossal, Gonderame., HOPKINS, s. 19.

³⁸ HROCH, SKÝBOVÁ, s. 48.

³⁹ Posláním špitálníků bylo starat se o nemocné. HODGE, Susie, *Tajemství templářských rytířů: Tajné dějiny nejmocnějšího řádu světa*, Praha 2014, s. 157.

⁴⁰ HODGE, s. 156.

francouzským králům). Tyto kroky vedly k tomu, že se řád do poloviny 12. rozšířil takřka po celé Evropě.⁴¹

Tato nová úspěšná role ovlivnila osud templářů natolik, že se stala následně jednou z příčin jejich zkázy. Obrovské zisky a nemovitý majetek budily závist a ruku v ruce s ní i nepřátelství. Začaly se objevovat pomlavy a intriky, název řádu se zlomyslně spojoval se starogermánským slovem *templhaus* (veřejný dům), přísloví „pít jako templář“ řádu také moc nepříspělo k dobré pověsti. K tomu všemu přispěly zvyky, které v řádu panovaly. Noční ceremonie, tajemstvím zahalená konání kapitul, noční přijímání nových členů a také skutečnost, že úplné znění řehole bylo známo pouze samotným členům řádu. Sám papež se nad vlnou těchto obvinění nepozastavil, avšak od roku 1305 se jimi začal zabývat francouzský král Filip Sličný díky šíření těchto pomluv Francií. Ačkoli řád templářů ve všech vnitřních i vnějších záležitostech podporoval krále Filipa, byl to král, kdo bezpochyby stál za jejich pádem. Nikdo ze současníků nebyl na pochybách, pokud šlo o královny motivy, protože ihned po uvěznění templářů si začal veškerý jejich majetek přivlastňovat.⁴²

4.2 Pronásledování templářů

Již v roce 1207 papež Inocenc III. vnesl první obvinění proti templářům, kdy je obvinil z „*odpadlictví od církve, pomlouvání Boha a praktikování doktrín hodných ďábla*“⁴³ Podle slov Hrocha a Skýbové někdy okolo roku 1304 a 1305 podal Esquieu de Floryran na řád denunciaci (z latinského *dénuntiáto*, označující oznámení, vyhlášení či výhružku⁴⁴). Nařkl řád z toho, že při přijímání do řádu zapírají Krista, plivají na kříž, uctívají podivný idol v podobě postříbřené dřevěné hlavy vousatého muže, že mají své zcela tajné mystické obřady a dopouštějí se mravnostních přestupků, případně že zneužívají křesťanskou charitu a pohostinnost a nelegálním způsobem tak získávají majetek a rozšiřují svá bohatství.⁴⁵

K zatýkání templářů v celé zemi došlo v noci z 12. na 13. října 1307. Proces zinscenoval sám král pod záštitou dominikánského inkvizitora Viléma Pařížského.

⁴¹ INNES, s. 44.

⁴² RYŠ, s. 77.

⁴³ INNES, s. 44–45.

⁴⁴ GUILLEY, s. 71.

⁴⁵ INNES, s. 45; HROCH, SKÝBOVÁ, s. 49.

Rozkaz k zatčení byl ovšem vydán již o měsíc dříve, tedy 13. září 1307. Mezitím v řádu účinkovali nastrčení zvědové, kteří měli následně králi poskytnout očerňující informace, díky kterým následné zatýkání mělo proběhnout snáz. Zadrženo bylo, dle slov S. J. Hodge, dohromady přibližně na 15 000 templářů v celé zemi včetně samotného velmistra řádu Jacquese de Molay.⁴⁶ Dále také popisuje scénář, jakým zatýkání probíhala: „zatčení, vyhoštění ze země a pak zabrání veškerého vyhnancova majetku.“, a to nejen v případě templářů, ale i v případě, kdy Filip zaútočil roku 1291 na italské bankéře žijící ve Francii a následně i roku 1306, kdy nechal pozatýkat židovské obchodníky, kteří taktéž žili ve Francii.

Celý proces obvinění a následného zatýkání byl zcela ojedinělý, protože vycházel z moci světské, nikoli církevní, ačkoli k němu dal souhlas papežem pověřený inkvizitor. Slova Marilyn Hopkins jasně hovoří o tom, že došlo ke zcela neobvyklému případu, při kterém došlo k zatýkání pod přímým dohledem krále, nikoli však odsouzení podle církevního práva a následnému světskému potrestání, pokud byli obžalovaní shledáni vinnými.⁴⁷

Je zcela zřejmé, že templáři svou vinu přiznali pod vlivem inkvizičních mučících praktik. Papež Řehoř IX. dokonce povolil stíhání, zatýkání a následné vyslýchání templářů. Je důležité také zmínit dominikána Ramóna z Peñafortu, který byl schopný prosadit užití nejtvrděších mučících metod, prostřednictvím kterých z kacířů vymáhal jejich přiznání. Autor knihy *Záhadný středověk: tajné dějiny klášterů, konventů, řeholních a vojenských řádů* – Jorge Blaschke – se o praktikách zmiňuje takto: „Obvykle je donutili spolykat tolik vody, až se utopili. Nejúčinnější a nejoblíbenější způsob mučení byl ve Francii známi jako „quetion“. Spočíval v tom, že se nohy obviněného upevnilly mezi dvě desky a pak se mezi ně kladivem tloukly klíny, až se nohy ubožáka zlámaly.“, přičemž nevynechal také skřípec a palečnici, v neposlední řadě také vytrhávání zubů a nehtů, nebo dokonce pálení chodidel.⁴⁸

⁴⁶ HROCH, SKÝBOVÁ, s. 49; HODGE, s. 165.

⁴⁷ HOPKINS, s. 114–115.

⁴⁸ BLASCHKE, Jorge, *Záhadný středověk: Tajné dějiny klášterů, konventů, řeholních a vojenských řádů*, Praha 2006, s. 252.

Řád templářů byl zrušen papežskou bulou *Vox in excelso audita es* z 22. 3. 1312.⁴⁹ Na následující roky vše vypadalo, jako kdyby proces s templáři utichl. Konečně v roce 1314 došlo k převozu čtyř předních osobností řádu na veřejné popraviště do Paříže, aby si zde vyslechli rozhodnutí jejich obvinění. Dle slov Brianna Innese si Hugues de Pairaud a Geoffroy de Gonneville své rozsudky vyslechli v tichosti, zatímco Jacques de Molay vystoupil s řečí, ve které tvrdil, že řád templářů je svatý, počestný a katolický a že se neprovinil herezemi, z nichž je obviňován, přičemž Geoffroy de Charnay jej podpořil. Následovalo bezodkladné odsouzení k trestu smrti upálením na hranici. Ihned po jejich smrti začaly kolovat historiky o tom, že Jacques de Molay na hranici proklel francouzského krále, a dokonce i samotného papeže a prohlásil, že než skončí rok, shledá se s nimi před Bohem. Necelý měsíc po smrti velmistra řádu papež Klement skutečně zemřel zapříčiněním vleklé nemoci. Následně 29. listopadu téhož roku pak král Filip zemřel po pádu z koně.⁵⁰

⁴⁹ HOPKINS, s. 121; SUCHÁNEK, DRŠKA, s. 333.

⁵⁰ INNES, s. 48; HODGE, s. 175.

5 Španělská inkvizice

5.1 Počátek španělské inkvizice

Inkvizice ve Španělsku, jak ji známe dnes, se rozvinula do své finální podoby teprve v raném novověku. O tom ostatně píše Grzegorz Ryś ve své knize *Inkvizice: „Hovoříme-li tedy o „španělské inkvizici“, nemáme na mysli středověké inkvizitory, ale instituci, která vznikla na přelomu středověku a novověku.“*⁵¹ Na Pyrenejský poloostrov inkvizice pronikla již ve 13. století⁵² a ačkoli je známo, že je roku 1242 v Aragonu podle rozhodnutí koncilu v Tarragoně založen inkviziční tribunál, aragonští inkvizitoři zde neupevnili svou pozici natolik, jako se tomu stalo ve Francii, Německu či Itálii. Iniciátorem zřízení inkvizičního tribunálu se stal sv. Dominik, zakladatel Řádu bratří kazatelů, který ještě před založením samotného inkvizičního tribunálu oslovil kontrolního komisaře Raymunda z Peñafortu, který po důkladné vizitaci aragonských diecézí došel k závěru, že je zapotřebí nad oblastí zřídit „zvláštní kontrolu“. Tato kontrola a zřízení inkvizičního tribunálu se ovšem neshledaly s úspěchem.⁵³

Do dějin se zapsalo proslulé pojednání Nicoláse Eimerica, inkvizitora z katalánské Tarragony, *Directorium Inquisitorum*, jenž kromě právnických textů z oblasti římského a církevního práva nabídl i praktický návod pro inkvizitory a kompletní metodiku při vykonávání tak nesnadné a nevděčné práce. Součástí Eimericova díla je i zcela ojedinělý pragmatismus: „Člověk se nesmí uchýlovat k výslechu dříve, než vyčerpá všechny ostatní způsoby zjišťování pravdy. Slušné zacházení, inteligence, nabádání osob s dobrými úmysly, a dokonce hojně meditace a nepohodlí vězení často postačí k tomu, aby se obvinění přiznali.“⁵⁴ Ačkoli Eimeric pracoval s vysokým nasazením a úsilím, i tak byl nakonec z aragonského státu vyhoštěn. Ani v Kastilii a na území Portugalska se v té době inkvizice příliš neuchytila. Zřejmě z toho důvodu, že kompletně celý Pyrenejský poloostrov byl osídlen etnicky i nábožensky nesourodým obyvatelstvem. Navíc tato dvě království přímo sousedila

⁵¹ RYŚ, s. 82.

⁵² HROCH, SKÝBOVÁ, s. 78.

⁵³ CHALUPA, s. 42.

⁵⁴ Tamtéž, s. 43.

s dosud existujícími islámskými emiráty a vedla s nimi boj. Proto by nebylo moudré podněcovat v nekřesťanském obyvatelstvu konflikt na svém území.⁵⁵

Původním cílem španělské inkvizice se stal „dohled“ nad tím, aby takzvaní *nuevos cristianos* – „noví křesťané“ – dodržovali pravidla a zvyky oficiální církve a neměli snahy se od ní opět odvrátit. Samotní Židé a muslimové však nebyli označeni za kacíře, nýbrž za nevěřící, tudíž na ně moc inkvizičního tribunálu nedosahovala. Velmi závažný problém tkvěl v tom, že nevyhovovali přesvědčení o jednotném křesťanském státě na Pyrenejském poloostrově. Pod spojením „španělská inkvizice“ není možné si představit inkviziční soudy, které fungovaly ve středověku. Jedná se o instituci a zároveň politickou sílu, která dopomáhala k utváření jednotného španělského království. Nutno také podotknout, že ačkoli se španělské inkviziční tribunály věnovaly případy hereze a církevními otázkami, věnovaly se také banálním záležitostem z běžného života jako jsou loupeže, krádeže či dokonce vlastizrada.⁵⁶

5.2 Židé a antisemitismus

Zlom nastal ve druhé polovině 15. století, kdy po postupném osvobození poloostrova od Maorů, přišla na řadu otázka potřeby náboženského sjednocení.⁵⁷ Prvotní překážku pro uskutečnění tohoto cíle představovali Židé, kteří byli v dobách córdobského chalífátu tolerováni, a tak vzrůstal počet židovských učenců a obchodníků a jejich vliv trval celých sedm století.⁵⁸ Židé měli po staletí výsadní právo praktikovat – obvykle ovšem výhradně za zdmi ghetta – své náboženství a udržovat svůj životní styl. Museli za to však platit vysokou daň v mnoha odvětvích, a navíc jim bylo zcela striktně zakázáno propagovat svou víru a pokoušet se získávat nové přívržence.⁵⁹

Spolužití všech etnických menšin bylo na Pyrenejském poloostrově zcela v rovnováze. Židé přispívali k rozkvětu a blahobytu jak Kastilie, tak i Aragonie. Netrvalo ovšem dlouho a v obou královstvích se náboženské pronásledování obrátilo

⁵⁵ HROCH, SKÝBOVÁ, s. 79.

⁵⁶ CHALUPA, s. 51–53

⁵⁷ HROCH, SKÝBOVÁ s. 79.

⁵⁸ INNES, s. 67.

⁵⁹ CHALUPA, s. 44.

proti nim. Začali být nově separováni, koncentrováni do ghett a označováni.⁶⁰ Židům, kteří konvertovali ke křesťanské víře, se říkalo „*marranos*“, což, jak píše Brian Innes ve své knize *Dějiny mučení*, posměšně znamenalo „špinavá svině“,⁶¹ a přímo podléhali státní kontrole inkvizice. Ti, kdo nekonvertovali, byli však zemi nuceni opustit a jako své nové útočiště si zvolili „Nový svět“. Mnozí ovšem stále zůstávali, jelikož měli velice blízké vztahy k nejlivnějším rodinám země. Docházelo k tajným přesunům židovského majetku, což pak následně stačilo jako záminka pro to, aby byl veškerý majetek zkonfiskován a propadl koruně.⁶²

5.3 Inkviziční soudy ve Španělsku

Nejen tyto důvody⁶³ vedly Isabelu Kastilskou a Ferdinanda Aragonského k žádosti ke kurii ke zřízení inkvizičních soudů, které prozatím fungovaly zcela nesoustavně a nesystematicky. V roce 1478 tak papež Sixtus IV. vydal bulu *Exigit Sincerae Devotionis Affectus*⁶⁴, která opravňovala katolické panovníky k výběru tří inkvizitorů. Jak píše Jiří Chalupa ve své knize *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*: „*Mělo se jednat o kněze starší čtyřiceti let, na slovo vzaté odborníky v oblasti teologie a církevního práva a současně nezpochybnitelné jedince.*“⁶⁵ Dále dodává, že: „*V budoucnu budou mít Svatý otec a mnozí jeho následovníci dostatek příležitostí litovat tohoto rozhodnutí, vzápětí totiž vyjde najevo, že Katoličtí králové nemají ani v nejmenším v úmyslu restaurovat „starou dobrou“ římskou inkvizici, ale chtějí vybudovat instituci zcela nového ražení. Ta bude papežskou svrchovanost uznávat jenom velmi formálně – inkvizitoři jsou jmenováni králem, nikoliv papežem, odvolávat se proti rozsudku do Říma není ve Španělsku možné a inkvizice bude plně podřízena a oddána španělským monarchům.*“⁶⁶ Očekávalo se, že tento akt sjednotí církev a stát v jedno. Ve skutečnosti ale vyústil v posílení absolutní moci panovníka. První španělstí inkvizitoři, sídlící

⁶⁰ Od roku 1313 jsou Židé donuceni začít svůj oděv označovat žlutým kruhem, je jim odebráno právo svědčit v soudních sporech vedených proti křesťanům a je značně omezen jejich akční radius, co se týče vymáhání dlužných částek na křesťanských dlužnících., CHALUPA, s. 46.

⁶¹ INNES, s. 67.

⁶² HROCH, SKÝBOVÁ, s. 80.

⁶³ Roku 1477 objevil dominikán Alonso de Hojeda, proslulý kazatel, rozhodně vystupující proti Židům a „falešně obráceným“, v Seville okruh *conversos*, kteří tajně praktikovali judaismus.m RYŠ, s. 85.

⁶⁴ CHALUPA, s. 53.

⁶⁵ CHALUPA, s. 53–54.

⁶⁶ CHALUPA, s. 54.

v Seville, vykazovali při pronásledování heretiků tak vysoké úsilí, že se je i sám papež Sixtus IV. pokusil omezit na svých pravomocích. To se ovšem nelíbilo panovníkovi, který touto zásluhou poznal, jak mocnou zbraň do svých rukou získal, a tak papež pochopil, že jeho vliv na omezení inkvizice je zcela mizivý.⁶⁷

Následně byli 14. září 1480 na základě papežského povolení jmenováni první dva inkvizitoři, kterými byli dominikáni Miguel de Morillo a Juan de San Martín, přičemž jim byl přidělen pomocník Juan Ruiz de Medina. Jejich činnost byla omezena tedy pouze na diecézi v Seville. Inkvizitoři začali pracovat téměř okamžitě a všichni, kteří se jim zdáli jakkoli provinilí, či jen hereticky smýšlející, byli bez milosti odsuzováni k upálení na hranici. Také docházelo ke konfiskaci veškerého majetku odsouzených.⁶⁸ Následně byly vytvořeny nové tribunály v Córdobě (1482), v Ciudad Real a Jaén (1483).⁶⁹

Dalším krokem, který přispěl k vytvoření španělské inkvizice, bylo jmenování generálního inkvizitora (inquisidor general). Tím se stal na podzim roku 1483 Tomás de Torquemada, převor dominikánského kláštera v Santa Cruz v Segovii, který se zanedlouho od svého zvolení stal symbolem krutosti a bezhlavého fanatismu. Jeho pravomoc se vztahovala na celé území obou států, přičemž v nich byl přímým zástupcem papeže. Z knihy autorů Miroslava Hrocha a Anny Skýbové *Králové, kacíři, inkvizitoři* je možné pochopit, jak vysokou funkcí a jak významnou mocí generální inkvizitor disponoval: „*Generální inkvizitor byl jmenován králem, církevní pravomoci dostal od papeže. Tento nový vysoký úřad byl zřízen, aby měl v nejširším rozsahu dohled nad nižšími inkvizičními soudy, vedl inkviziční řízení, k němu se obracela veškerá odvolání. K pomoci měl radu, v níž zasedali nejen duchovní, podléhající generálnímu inkvizitorovi, ale i světští úředníci, jejichž moc byla dána králem a králi byli také odpovědní.*“⁷⁰

V témže roce, co se Torquemada stal generálním inkvizitorem, dali Ferdinand a Isabela vzniknout *Consejo de la Suprema y General Inquisición*, tedy Radě Nejvyšší a generální inkvizice, přičemž předsedou byl jmenován právě Torquemada. Tímto

⁶⁷ INNES, s. 67; SCHELE, TAUCHEN, s. 820.

⁶⁸ HROCH, SKÝBOVÁ, s. 81.

⁶⁹ RYŠ, s. 86.

⁷⁰ HROCH, SKÝBOVÁ, s. 81–82.

krokem se tak z církevní instituce stala instituce královská, čímž se tento proces bezpochyby řadí mezi nejdůležitější akt v dějinách španělské inkvizice. Jak píše Grzegorz Ryś: „*Rada představovala vlastně jedno z ministerstev královské vlády, do jejíhož složení patřily kromě ní ještě čtyři jiné rady (státu, financí, Kastilie a Aragonska)*“⁷¹ Netrvalo dlouho a Torquemada dal vzniknout prvním *Instrucciones*, jimiž se měly řídit místní tribunály, od kterých si Rada vyžadovala posílat zprávy ze všech výsledků.⁷²

5.4 Struktura španělské inkvizice

O španělské inkvizici je možné s odstupem času bez nadsázky říci, že se jednalo o velice efektivní a organizovanou instituci, která denně ovlivňovala životy mnoha lidí. Ostatně o její účelnosti a efektivitě se zmiňuje i Jiří Chalupa, který slovy Henry Charlese Lea popisuje, že: „*Organizace inkvizice byla stejně jednoduchá jako účelná. Nechtěla udivovat okolí svou vnější okázalostí, ale ochromit terorem.*“⁷³

Jak je již zmíněno výše, na vrcholu inkviziční hierarchie byla nově vzniklá *Consejo de la Suprema y General Inquisición*, zkráceně *la Suprema*, jež tvořila nedílnou součást centrální exekutivy monarchie, stejně jako Válečná rada, Rada pro státní finance, Rada pro Kastilii a další. Důvodem vzniku této instituce byla potřeba udržení jednotné víry v zemi. Zprvu byla instituce využívána pro náboženské účely, avšak postupem času byla spíš výrazem iberského antisemitismu.⁷⁴ Nejen, že v čele supremy stál generální inkvizitor, kterým se jako první stal již výše zmíněný Tomáš de Torquemada, ale součástí přisedících členů Supremy byl i sám panovník. Ačkoli se Torquemada považuje za zakladatele španělské inkvizice, tím skutečným iniciátorem byl Pedro González de Mendoza, arcibiskup ze Sevilly a později kardinál arcibiskup z Toleda, který díky vyjednávání s římským papežem podnikl první kroky k ustanovení inkvizice ve Španělsku.⁷⁵

Členy inkviziční rady si nevybíral sám generální inkvizitor, nýbrž je volil panovník, a tak docházelo, byť jen sporadicky, ke sporům mezi inkviziční radou a

⁷¹ RYŚ, s. 86.

⁷² Tamtéž.

⁷³ CHALUPA, s. 60.

⁷⁴ RYŚ, s. 82.

⁷⁵ KAMEN Henry, *The Spanish Inquisition*, New York 1966, s. 141.

králem. Příkladem budiž kuriózní případ obvinění z roku 1700, který popisuje Henry Kamen ve svém cizojazyčně psaném díle *The Spanish Inquisition*, o dominikánském mnichovi Froilanu Díazovi. Mnich byl nařknut Balthasarem de Mendozou, generálním inkvizitorem, a obviněn z očarování krále Karla II., ve Španělsku známém jako *el Hechizado* (očarovaný). Členové inkviziční rady se přiklonili na stranu Froilana, přičemž se generální inkvizitor neváhal obrátit na Svatého otce do Říma. Do celé kauzy se vložil i sám monarcha, díky čemuž zadržený a vězněný Froilan mohl roku 1704 opustit vězení. Následujícího roku byl Balthasar coby generální inkvizitor odvolán a nahrazen.⁷⁶

V počátcích fungovaly inkviziční tribunály vzhledem k prozatímním skromným materiálním podmínkám jako tzv. *tribunales itinerrantes*, „putovní tribunály“. Tyto tribunály byly zcela mobilní, a tak se mohly jednoduše přesouvat z místa na místo podle potřeb boje proti kacířům. V následujících letech se celé španělské království, vlivem rozpínající se inkvizice, rozdělilo do inkvizičních distriktů, které následně kontrolovaly stále inkviziční tribunály. Tyto tribunály se dále dělily na místní – *locales* a na provinční – *provinciales*.⁷⁷

Místní soudy tvořily první linii při boji proti herezi a dle slov Chalupy byly strukturovány takto: v každém z nich byli nejvýše tři inkvizitoři s kvalitním právnickým vzděláním, k ruce jim byli nápomocni tzv. *calificadores*, kteří zodpovídali za to, že dojde ke spravedlivému rozřešení obviněného z hlediska víry. K těmto pozicím nově⁷⁸ přibyla i úloha tzv. *fiscal* neboli prokurátor, jehož úkolem bylo vypracovat obvinění. Velice užitečná byla taktéž funkce *receptores* čili výběrčího, který vybíral pokuty a jehož náplní práce byla i konfiskace majetku. Nedílnou součástí byli i notáři a sekretáři, kteří vše do nejmenšího detailu zapisovali a zaznamenávali. Oproti středověké inkvizici se v průběhu španělské inkvizice při mučení využívalo také služeb lékaře, který kontroloval zdravotní stav odsouzeného po celou dobu mučení. Inkvizice zaměstnávala také kaplana, jenž sloužil mše a obstarával obřadní potřeby tribunálu. Odsouzeným byla tato možnost zpravidla odepřena, takže služeb kaplana využíval pouze personál inkvizice. V neposlední řadě byli součástí také strážníci a vězeňští dozorcí, kteří měli na

⁷⁶ KAMEN, s. 144; CHALUPA, s. 62–63.

⁷⁷ CHALUPA, s. 64.

⁷⁸ Tato pozice ve středověké inkvizici nefigurovala., Tamtéž.

starosti zatýkání a následný dohled nad vězněnými osobami. V každém významnějším městě byl součástí inkvizice i tzv. inkviziční komisař, jehož primárním úkolem bylo seznamovat místní obyvatelstvo s výnosy inkvizice a vykonávat preventivní vyšetřování podezřelých jedinců.⁷⁹

Nedílnou součástí španělské inkvizice byli i tzv. *familiars* čili příbuzní. Ti spolupracovali s inkvizitory tak, že udávali, donášeli cenné informace, popřípadě sloužili jako ozbrojená složka. Paralelu se středověkou inkvizicí je možné nalézt v tom, že středověcí inkvizitoři se obklopovali ozbrojenci, většinou z příbuzenských řad, kteří je chránili a pomáhali jim při zatýkání podezřelých. Přestože španělští *familiars* nezískávali za své služby žádný plat, těšili se obrovským privilegiím, která jim tato pozice nabízela. Bylo jim dovoleno nosit u sebe zbraň, ačkoli nedisponovali šlechtickým titulem, byli osvobozeni od některých daňových povinností, mohl je soudit pouze inkviziční tribunál aj. Statut *familiars* byl velice lukrativní, avšak kvůli podmínkám, které uchazeči museli splňovat, a téměř nedosažitelný. Museli se prokázat „neposkrvněným“ původem tzv. *limpieza de sange*, což byl doklad o čisté krvi, k čemuž jim za nemalý poplatek měla dopomoci právě inkvizice. Těm šťastnějším, kdo se mohli pyšnit titulem *limpieza de sangre*, patřilo vysoké společenské postavení a značná prestiž. Následně od 17. století docházelo k tomu, že se tento titul dědičně předával z otce na syna, což se znelíbilo mnoha inkvizitorům, protože jejich počet nebývale rostl a taky proto, že si nebyli jisti tím, zdali chtějí inkvizici skutečně a svědomitě pomoci v jejich nelehké práci, či nechtějí pouze využívat výhod a vyhýbat se světské spravedlnosti.⁸⁰

5.5 Rozsudky a tresty

V průběhu španělské inkvizice existovaly dvě kategorie, podle kterých byly rozsudky rozdělovány: *noc méritos* a *sin méritos*. V první skupině se jednalo především o detailní výčet a podrobnou analýzu všech hříchů a obvinění. Následně mohl být rozsudek buď osvobozující, nebo odsuzující, přičemž v prvním případě šlo o zcela výjimečné případy, neboť kdyby těchto případů bylo více, v podstatě by tím inkviziční tribunál přiznal svou chybu, což se naprosto vylučovalo s obecným domněním, že inkvizitoři jsou neomylní soudci. Svě opodstatnění mělo i to, že ti, kdo byli shledáni nevinými, byli nuceni složit

⁷⁹ CHALUPA, s. 64–65.

⁸⁰ CHALUPA, s. 65–66.

slib mlčenlivosti, pod pohrůzkou opětovného zatčení, o praktikách, které inkvizice využívala, a kterým byli podrobeni. Zároveň je zcela nevyhnutelné podotknout, že k těmto osvobozujícím případům docházelo pouze v průběhu španělské inkvizice, na rozdíl od inkvizice středověké, potažmo i římské.⁸¹

Odsouzení, kteří se doznali ke svým hříchům, a zároveň tyto hříchy nebyly tak závažné, aby díky nim skončili přímo na popravišti, se dělili na dvě hlavní kategorie. Tou první byla takzvaná *de levi*, lehčí provinění, následně druhá takzvaná *de vehementi*, kdy se jednalo o závažnější prohřešky. Nejčastějším trestem bylo v těchto případech zaplacení pokuty, která byla nařízena inkvizičním tribunálem a dále také veřejné pokání, kdy byli obžalovaní nuceni v průvodu městem nosit kající roucho *sambenito*, provaz kolem krku a v ruku držet svíci.⁸²

Sambenito neboli *saco bendito* – „svatý pytel“ se skládal z vysokého čepce *coroza* a přehození, který připomínal pončo. Ti, kdo kráčeli v průvodu na hranici, měli na sobě *sambenito* černé barvy se žlutými a červenými kresbami ďáblů a plamenů. Ti, kterým bylo nošení *sambenita* z trestu nakázáno inkvizičním tribunálem, jej nosili ve žlutých barvách s červeným křížem na zádech i na prsou, přičemž někteří jedinci byli povinni toto roucho nosit na veřejnosti doživotně. Takto oblečený člověk následně trpěl vlnou pomluv a opovržením, někdy dokonce i fyzickým násilím, ze strany běžného obyvatelstva, přičemž se odsouzený nemohl jakkoli bránit, neboť se jednalo o součást jeho pokání. Je zcela na místě zmínit, že podobným ostudným rouchem byli šaceni také kacíři v dobách středověku. Jednalo se o takzvaný „plášť studu“, který se skládal z jednotného kusu dřeva či kovu, a který pokrýval odsouzeného od hlavy až k patě, přičemž vlastními silami byl dočista neschopen se z něj vymanit.⁸³

5.6 Edikt víry neboli „autodafé“

Jednalo se o závěrečný akt inkvizičního procesu, který byl v dobách největšího rozmachu španělské inkvizice zcela ojedinělý pro svou pompéznost, teatrálnost a také pro svůj rozměr. Slovy Griguleviče bylo španělské autodafé: „*současně soudním zasedáním, aktem provedení rozsudku, náboženským ceremoniálem i podívanou. Konalo*

⁸¹ CHALUPA, s. 107–109.

⁸² CHALUPA, s. 109–111.

⁸³ CHALUPA, s. 111–112.

se o velkých svátcích nebo slavnostních státních příležitostech – korunovaci nového panovníka, jeho svatbě, jmeninách, nebo narození královského prince.“⁸⁴

Součástí této události byl mimo inkvizitorů i královský dvůr, nejvyšší církevní, vojenští a veřejní představitelé. Nechyběli také obyvatelé hlavního města či obyvatelé menších měst, ve kterých k této nebývalé podívané docházelo. Vzhledem k rozsáhlosti tohoto aktu zde docházelo k vyhlášení více rozsudků najednou, nikoli pouze k jednomu. Příkladem k tomuto hrůznému obřadu poslouží autodafé z roku 1680 v Madridu, které se konalo na počest svatby Karla II. s francouzskou princeznou Marií Louisou Orleánskou, dcerou vévody Orleánského, kdy k této události byl vyhlášen rozsudek nad 118 oběťmi.⁸⁵

⁸⁴ GRIGULEVIČ, s. 216.

⁸⁵ Tamtéž.

6 Komparativní část – podobnosti a rozdílnosti papežské a světské inkvizice

Středověká inkvizice má svůj původ jak v menších, tak i větších městech po celé Evropě, zejména tedy ve Francii ve 12. století. Tyto prvopočáteční procesy položily základy novověké španělské inkvizici, která započala koncem 15. století.⁸⁶ Podle slov Hrocha a Skýbové byla církev v křížku s heretiky téměř neustále, ovšem ve dvou období pro ni kacírství tvořilo značné ohrožení. V první vlně, kdy došlo k rozkvětu katarského hnutí ve Francii a v Itálii a úspěšného nástupu valdenských, konkrétně tedy mezi 12. a 13. stoletím. Následně v druhé vlně koncem 15. a počátkem 16. století.⁸⁷

Stejně jako v průběhu středověké inkvizice, tak i v pozdějších dobách byli lidé například povinni hlásit sebemenší náznaky kacírství v jejich okolí. Mezi další podobné rysy je možné zařadit i fakt, že soudy vyžadovaly minimálně dva svědky, kteří dosvědčili, že došlo k heretické činnosti. V průběhu procesu se obviněný mohl svobodně doznat k jeho prohřeškům proti církvi, díky čemuž se mohl osvobodit od následného mučení. Podobnost lze spatřit také ve způsobu zacházení s odsouzenými, kteří po čas celého průběhu soudního procesu byli drženi v cele, ve které mohli strávit měsíce nebo dokonce i roky.⁸⁸

Žádné inkviziční vyšetřování nemohlo proběhnout bez denunciace. Udavače si inkvizice chránila a opečovávala. Z tohoto důvodu se v praxi užívala zásada, že jméno denuncianta zůstane každému, tedy i obžalovanému, utajeno. Španělská inkvizice dokonce zahajovala šetření na popud anonymního udání. Ovšem význam těchto anonymních udání vzrostl až teprve během 17. století. Ačkoli římská inkvizice tento postup razantně odmítala, nejednou se stalo, že římstí inkvizitoři zahájili řízení právě na základě anonymního udání.⁸⁹

Přestože mnozí badatelé toto období označují jako středověkou inkvizici, je toto označení mylné. Boj s kacíři ve středověku nezaštiťovala žádná rozsáhlejší instituce v čele s „velkým inkvizitorem“. Jednalo se spíše o inkviziční tribunály, které byly rozesté po celé Evropě, do kterých byli dosazováni soudci, jenž jmenoval papež. Nikdy

⁸⁶ WOOG, Adam, *Life during the Spanish Inquisition*, San Diego 2015, s. 15.

⁸⁷ HROCH, SKÝBOVÁ, s. 12.

⁸⁸ WOOG, s. 16–17.

⁸⁹ HROCH, SKÝBOVÁ, s. 283.

nebyly začlenění do jednotné organizace, jako tomu bylo například v dobách novověké inkvizice, konkrétně tedy té španělské. Dále také nebyly podniknuty žádné kroky k zajištění vzájemné koordinace mezi nimi, byly tedy vedeny zcela nezávisle.⁹⁰

Ačkoli se jednalo pouze o rozsáhlou síť inkvizičních tribunálů, které ovšem nebyly součástí jediné nadřazené instituce, i tak je možné naleznout několik společných rysů. J. B. Given tyto společné znaky popisuje následovně: „*Jako soudci delegovaní papežem byli inkvizitoři přímými podřízenými papeže, a byli tudíž vyjmuti z běžné biskupské pravomoci a dohledu*“, měli tedy daleko rozsáhlejší privilegia než ostatní představitelé církve, kteří nebyli součástí středověké inkviziční mašinérie, „*Inkvizitoři postupovali proti osobám podezřelým z kacířství ex officio, z moci svého úřadu, aniž by museli čekat, až bude proti podezřelým vzneseno formální obvinění. Ti, kdo před inkvizitory předstoupili, museli složit přísahu a svědčit proti sobě pod hrozbou stíhání pro odmítnutí výpovědi nebo pro křivou přísahu.*“⁹¹ Dále J. B. Given poukazuje na to, že procesy byly zcela tajné a že obvinění byli do jisté míry znevýhodňováni, protože neměli možnost dokázat svou nevinu. Následně se inkviziční tribunály dokonce ani neštítily použít svědectví osob, které by za jiných okolností nebyla relevantní, jako například dětí, usvědčených zločinců, spolupachatelů či dokonce kacířů.

Inkviziční dějiny pojímají dvě docela rozdílná období. První epocha pojímá období mezi 4. stoletím až do konce 13. století. V té době pronásledovali a trestali kacíře a čarodějnice pomocí světské inkvizice jednotliví místní biskupové. Druhá inkviziční vlna následovala od počátku 14. století do 19. století. Pro tuto vlnu je charakteristickým rysem skutečnost soudních tribunálů, které především řídili dominikánští a františkánští mniši, přičemž je od 16. století nahradili jezuité.⁹²

Již několikrát byly v této práci představeny charakteristické rysy a prvky obou inkvizičních vln. Přestože se jedná v jistých okolnostech o prvky rozdílné, i tak je možné v některých případech naleznout společné znaky. Španělská inkvizice fungovala pod záštitou Rady nejvyšší a generální inkvizice, která spadala plně pod světskou moc katolických panovníků (viz podkapitola 3.3). To ovšem neplatí o středověké inkvizici, jejíž pravomoci se opíraly o činnost biskupů, kteří byli odpovědní papeži, či se

⁹⁰ GIVEN, s. 32.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² GUILLEY, s. 103.

zodpovídala přímo papeži samotnému (viz podkapitola 1.2). Přesto je nutné se zmínit o procesu s rytíři z Templu, jehož iniciátorem byl právě světský panovník, král Filip IV. Spor mezi templáři a panovníkem je zářným příkladem toho, že se jednalo o vykonstruovaný případ a zároveň zneužití moci krále ve svůj prospěch. Před stíháním templáře nedokázal ubránit ani sám papež Klement V.⁹³ Tyto praktiky byly ovšem v průběhu španělské inkvizice zcela běžné, a tak je jen otázkou, zdali tento případ mohl být v té době předzvěstí dalekosáhlejších a drtivějších dopadů stíhání kacířů v budoucích dobách.

⁹³ HROCH, SKÝBOVÁ, s. 47–48.

7 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo seznámení s fenoménem inkvizice, konkrétně tedy s přístupy a způsoby dvou základních inkvizičních vln v Evropě. Následně si práce kladla za cíl charakterizovat a popsat první inkviziční vlnu ve vrcholném středověku. Po seznámení s problematikou a postihnutí základních rysů druhé inkviziční vlny v pozdním středověku, měla práce komparovat rozdílnosti, či podobnosti, které tyto dvě období představují.

V úvodní kapitole se čtenář dozvěděl, že fenomén inkvizice nemusí být spojován pouze s institucí, ale jde především o právní proces přeměny člověka. Vzhledem k velice nejisté církevní situaci, kdy v počátcích středověku došlo k vysokému rozmachu kacířství, musela církev najít účinný způsob, jak proti těmto heretickým činnostem úspěšně bojovat. Nejvhodnější způsob, jakým inkviziční tribunály bojovaly proti svým odpůrcům byl princip na základě *per denuntiato*. Následným nastíněním situace v období druhé inkviziční vlny bylo možné vyzorovat, že došlo k zaštitění inkvizičních tribunálů jednou konkrétní institucí.

Následující kapitola pátrala po počátcích, přičemž vystopovala základní pilíře vzniku středověké inkvizice, tedy první inkviziční vlny. V období středověku totiž docházelo k masivnímu rozšíření heretické činnosti i na veřejnosti a církevní představitelé museli začít potírat tuto pro církev zhoubnou „nákazu“. Došlo k proměně z biskupské inkvizice na inkvizici papežskou, kterou zaštitoval sám papež. Na IV. lateránském koncilu se papež Inocenc III. jasně vyslovil proti heretikům a započal tak proces, který měl trvání až do 19. století. Přestože původní myšlenka inkvizitorů byla „náprava“ kajícíka, nezřídka se stávalo, že na lavici obžalovaných seděla ta a tatáž osoba znovu. Zároveň byl na inkvizitory kladen důraz, že mučení, které se postupem času stalo nedílnou součástí inkvizičních procesů, je dovoleno využít až při předchozím neúspěšném pokusu o „slovní nápravu“. Bylo zapotřebí představit i osoby, které stály v čele inkvizičních tribunálů. Byly to osoby velice poslušné církvi, cílevědomé a zapálené pro aktivní potírání hereze. Úloha inkvizitora spojovala více funkcí, kdy v jedné osobě se skrýval zodpovědný kazatel, soudce a zároveň vyšetřovatel.

Třetí kapitola vyobrazila konkrétní případ zneužití církevních pravomocí ve svůj prospěch, kdy francouzský král Filip IV. Sličný započal vykonstruovaný proces s templáři, následkem čehož došlo k popravě předních představitelů řádu a také k jeho

rozpuštění. Do jisté míry se dá tento případ přirovnat k procesům druhého inkvizičního období, tedy po čas španělské inkvizice, kdy prim hrál panovník a církev mu musela být podřízena.

Nadcházející kapitola představila počátky španělské inkvizice. V tomto případě již lze o inkvizici hovořit, coby o organizované instituci se svou vlastní hierarchií. Katoličtí panovníci – Ferdinand II. Aragonský a Isabela Kastilská – spojili moc církevní a světskou v jediný orgán zvaný *Consejo de la Suprema y General Inquisición*. Přestože zpočátku usilovali o jednotný náboženský stát, postupem času se jejich cíl zájmu upřel na menšiny žijící na Pyrenejské poloostrově – židy a muslimy, které chtěli zcela vytlačit z území Španělska. Zcela se vymezili proti římskokatolické církvi a papeži. Dále zdokonalili inkviziční aparát natolik, že z běžného upalování na hranici vytvořili společenskou událost, která mnohé přitahovala.

V poslední kapitole se čtenář mohl dozvědět více o podobnostech a rozdílnostech, které tyto dvě inkviziční vlny přinesly. Ať už se jednalo o průběh procesu, či způsobu trestání viníků. Zásadní změna druhého inkvizičního období spočívala v tom, že nyní činnosti inkvizitorů zaštiťovala jednotná a organizovaná instituce, přičemž ve středověku se jednalo o jakousi rozdrobenou síť tribunálů. Ty se zodpovídaly papeži, zatímco španělský inkviziční tribunál se zodpovídal panovníkovi, takže došlo k proměně z církevní instituce na instituci světskou.

Na inkviziční procesy je nahlíženo jako na období úpadku lidské společnosti, kdy se církevní hodnostáři snažili za pomoci nevědomosti a strachu odvrátit stinnou stránku osobnosti a navést ji zpět tím správným směrem. Přestože původní úmysly inkvizičních tribunálů je možné do jisté míry považovat za „čisté“ a „dobré“, protože prvotním cílem bylo nešťastníka přivést zpět na správnou cestu, postupem času se tyto úmysly změnily v nástroj, díky kterému je možné s lidmi manipulovat a jednat dle libosti. Zářným příkladem toho se stala především druhá vlna inkvizice, vedená nejen proti heretické činnosti a heretikům samotným, ale také proti nevinnému obyvatelstvu, díky čemuž si fenomén inkvizice vysloužil pověst surové a chamtivé mašinérie, která fungovala jen pro své účely.

Seznam použité literatury

- BLASCHE, Jorge, *Záhadný středověk: Tajné dějiny klášterů, konventů, řeholních a vojenských řádů*, Praha 2006.
- BRENONOVÁ, Anne, *Kataři: Život a smrt jedné křesťanské církve*, Brno 2001.
- EVANS, R. Gillian, *Stručné dějiny kacířství*, Praha 2006.
- GIVEN, James Buchanan, *Inkvizice a středověká společnost: Moc kázeň a odpor v Languedocu*, Neratovice 2008.
- GRIGULEVIČ, R. Iosif, *Dějiny inkvizice*, Praha 1982.
- GUILEY, Rosemary, *Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví*, Praha 1997.
- HODGE, Susie, *Tajemství templářských rytířů: Tajné dějiny nejmocnějšího řádu světa*, Praha 2014.
- HOPKINS, Marilyn, *Řád templářů: Historické souvislosti a mystické vazby*, Praha 2007.
- HROCH, Miroslav, Anna SKÝBOVÁ, *Králové, kacíři, inkvizitoři*, Praha 1987.
- CHALUPA, Jiří, *Inkvizice: Stručné dějiny hanebnosti*, Praha 2007.
- INNES, Brian, *Dějiny mučení*, Praha 1999.
- KAMEN, Henry, *The Spanish Inquisition*, New York 1966.
- LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, Praha 2000.
- LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT, *Encyklopedie středověku*, Praha 2008.
- NIELSEN, A. Donald, *Rationalization in Medieval Europe: The Inquisition and Sociocultural Change*. In: *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 2, 1988, 2, s. 217–241.
- RENDINA, Claudio, *Příběhy papežů: Dějiny a tajemství: Životopisy 265 římských papežů*, Praha 2005.
- RYŚ, Grzegorz, *Inkvizice*, Praha 2004.
- SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír, ed. *Encyklopedie českých právních dějin*, Plzeň 2015.

SUCHÁNEK, Drahomír, DRŠKA, Václav, *Církevní dějiny*, Praha 2013.

WOOG, Adam, *Life during the Spanish Inquisition*, San Diego 2015.

Resumé

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku dvou hlavních inkvizičních vln. Inkviziční činnost vznikla v reakci na stále více se rozvíjející heretické oblasti, se kterými se církve musela vypořádat. Řešení našla v právním postupu *per inquisitionem*, díky čemuž byla schopna aktivně vyhledávat a potírat jakýkoli náznak kacířské činnosti. Do funkce inkvizitorů byli jmenováni především jen ti nejvěrnější představitelé z řad řeholních řádů – františkánů a dominikánů, posléze i jezuitů. Jak moc inkvizice rostla, rostl i její vliv, a to jak na světskou moc, tak i na běžné obyvatelstvo. Přestože inkviziční procesy fungovaly již od středověku, své největší „slávy“ dosáhly až v raném novověku ve Španělsku, kdy došlo k jejímu kompletnímu zneužití v rukou světských panovníků. Došlo k zaštitění celé inkviziční mašinérie pod jednu komplexní instituci, která rozhodovala o každém jejím kroku. Postupem času se také upustilo od původní myšlenky inkvizice – nápravě obžalovaného. Tím tak docházelo k vykonstruovaným procesům a doznáním obžalovaných k činům, které ani nespáchali. Středověká, ale i španělská inkvizice si tak po čas svého fungování vysloužila temnou pověst, přestože její původní záměry a očekávání byly poměrně čisté.

The bachelor thesis is focused on the issue of two main inquisition waves. The Inquisition arose in response to the ever-evolving heretical areas that the Church had to deal with. It found a solution in the legal proceedings *per inquisitionem*, thanks to which it was able to actively seek and combat any indication of heretical activity. Only the most faithful representatives of the religious orders – Franciscans and Dominicans, and later the Jesuits – were appointed to the position of inquisitors. As the power of the Inquisition grew, so did its influence, both on secular power and on the general population. Although the Inquisition processes have operated since the Middle Ages, they achieved their greatest "fame" only in the early modern period in Spain, when it was completely abused in the hands of secular rulers. The entire Inquisition machinery was protected under one comprehensive institution, which decided on its every step. Over time, the original idea of the Inquisition – to correct the defendant – was also abandoned. This resulted in contrived trials and confessions of the defendants for acts they did not even commit. The medieval as well as the Spanish Inquisition thus earned a dark reputation during its existence, even though its original intentions and expectations were relatively pure.